

12. David Cameron [Електронний ресурс] : Leader's speech, Birmingham 2010. – Режим доступу: <http://www.britishpoliticalspeech.org>
13. David Cameron [Електронний ресурс] : Speech at Munich Security Conference, Munich 2011. – Режим доступу: <http://www.britishpoliticalspeech.org>
14. David Cameron [Електронний ресурс] : Leader's speech, Manchester 2011.– Режим доступу: <http://www.britishpoliticalspeech.org>
15. David Cameron [Електронний ресурс] : Leader's speech, Manchester 2009.– Режим доступу: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech>

Анотація. У статті розглянуто експресивний потенціал інтерогативних синтаксичних структур у політичному дискурсі, найважливіші вторинні синтаксичні функції їх у промовах політика, акцентовано увагу на діапазоні можливих стилістичних ефектів досліджуваних структур.

Ключові слова: експресивність, інтерогативна конструкція, актуалізація, вторинна функція, інтенціональність.

Summary. *The expressive potential of interrogative syntactic constructions in political discourse and the most important their secondary syntactic functions in speeches of the politician are considered in the article. Basic in the article is understanding expressiveness as a feature of language units to enhance logical and emotional content of expressed sentence, to appear the means of intensification the expression of the language sign, the means of subjective expressiveness of the language. Attention is focused on the stylistic range of possible effects of analyzing structures. It is determined that the sentences reflect the way of thinking of the author, his outlook, attitude to reality, that his view of the world. It is proved that expressiveness takes the most significant place in the language activity of politics, especially in his speeches. Expressiveness is an integral part of the speeches feature. It is explained that interrogative construction is an intentional means of speech communication which is used by the speaker to implement his communicative intentions. It is developed the analysis of interrogative sentences used by David Cameron in his speeches. It is found that interrogative sentences are used as an important means of expressing emotion and as effective actualizer of information and issues that are raised by the politician in his speech policies. The use of author's questions promotes clearer presentation, more segmented communicating thoughts, creating the illusion of direct contact, dialogue between the speaker and the listener. It is determined that interrogative structures in political discourse focus on strengthening emotionally expressive presenting thoughts, beliefs, and therefore the most positive impact on convincing the audience. We consider that any syntactic structure can be expressive, which is cleverly and originally used in political speech.*

Key words: *expressiveness, interrogative construction, actualization, secondary function, intentionality.*

Отримано: 21.02.2015 р.

УДК 808.3-56

Томусяк Л.М.

СЕМАНТИЧНІ КЛАСИ СИТУАЦІЙ, РЕПРЕЗЕНТОВАНИХ ДУПЛЕКСИВОМ

Кожне речення номінує певну ситуацію. Ситуативна концепція семантики речення належить до досліджень денотативного напрямку, що вивчає структуру відображуваної в реченні ситуації («ситуація – ідентифікатор елементарності / неелементарності простого речення» [3, 51]). Мовець, який створює висловлення з метою відображення якогось факту чи ситуації реальної дійсності, у процесі мовленнєвої діяльності здійснює як вибір синтаксичної конструкції, «модель» її, так і вибір синтаксем для її заповнення.

Беззаперечним на сьогодні є факт, що найчастіше просте за структурою речення є семантично неелементарним, уміщує повідомлення про дві і більше ситуацій, одна з яких має предикативне оформлення (первинна предикація), інша (інші) представлена неpredикативною структурою (вторинна предикація), що легко трансформується у суб'єктно-predикативну модель. Дуплексивні конструкції належать саме до таких структур, адже дуплексивний компонент є вторинним предикатом, що репрезентує «згорнену», «приховану» предикативність, виступає центром «вторинної предикатеми» (термін О.В.Кульбабської). «Вторинна предикатема – виразник вторинної предикації, що не становить самостійного елементарного речення, а є лише окремим

сегментом простого неелементарного речення, корелюючи на денотативному рівні з побічною ситуацією та репрезентуючи потенційні предикатні відношення» [3, 247]. Такі синтаксичні побудови ілюструють принцип економії мовних засобів і надають висловленню лаконічності. Таким чином, речення з дуплексивами у семантичному плані є складним утворенням, що «розкладається» на повідомлення про дві ситуації, відображені у пропозиціях.

Друга пропозиція має непередикативне оформлення, є «додатковою», «згорненою». Вона пов'язана з першою (головною) пропозицією різноманітними логіко-семантичними відношеннями. Предикатом другої пропозиції є дуплексивний компонент. Суб'єкт в односуб'єктних моделях є спільним для обох пропозицій (напр.: *Молодиця сиділа задумана, [тримаючи дитинча]* (І.Багрянний) = *Молодиця сиділа* + *Молодиця була задумана...*).

У двосуб'єктних конструкціях другим суб'єктом (тобто суб'єктом другої пропозиції) виступає компонент, що в першій пропозиції є об'єктом (*Ми знайшли 55-річного чоловіка мертвим* (З газ.) = *Ми знайшли 55-річного чоловіка* + *Чоловік був мертвим*). Об'єкт є спільним компонентом двох пропозицій на денотативному рівні (пропозиція в її основному вияві). Однак «ситуація, що має декількох учасників, може відображатися різними способами, залежно від того, що в ній прийняти за точку відліку [1, 31]. На сигніфікативному рівні («ієрархізована пропозиція» і «ієрархізована пропозиція з актуалізованою предикацією») денотативний суб'єкт (у нашому прикладі – «ми») і об'єкт («чоловіка») можуть бути представлені мовцем по-іншому. Денотативний суб'єкт у другій пропозиції не названий, а об'єкт представлений як «головний учасник події, її герой, не обов'язково активний» [Там само, 32]. Прямий об'єктний поширювач на сигніфікативному рівні у межах другої пропозиції, таким чином, представлено як «ієрархічний» суб'єкт. Друга пропозиція за змістом відповідає реченню «*Чоловік мертвий*».

Друга пропозиція, репрезентант окремої ситуації, займає в реченні з дуплексивом залежну позицію, підпорядковуючись першій пропозиції. Дуплексив належить до предикатів, що мають пасивну реалізацію, морфологічно виражаючись субстантивними чи ад'єктивними формами, тому його можна віднести до предикатів «стану» (за класифікацією І.Р.Вихованця) чи «якості» (за термінологією Т.В.Булигіної). Хоча суттєвою характеристикою ад'єктивних і субстантивних предикатів вважають «відносну незалежність від часу, відсутність чітких часових меж існування зв'язку між суб'єктом і приписуваною йому ознакою, обмежену можливість «актуалізації» ознаки» [2, 51], конструкції з дуплексивами становлять окрему семантичну типологію речень, де вказані «ад'єктивні або субстантивні» предикати, навпаки, завжди актуалізовані і мають конкретне часове вираження, оскільки знаходяться на одній модально-часовій осі з дієслівним предикатом першої пропозиції.

На відміну від «характеризуючих» предикатів, які приписують предмету ознаки, якості чи властивості, що вирізняють його з ряду однорідних предметів, дуплексиви як предикати стану вказують на ознаку предмета, актуальну для того часового відрізка, на який укаже предикат першої пропозиції, тому ця ознака завжди тимчасова, змінна. Отже, дуплексив називає ознаку суб'єкта, співвіднесена в часі з дієсловом-присудком. Ця співвіднесеність пов'язана з семантичними сполучувальними можливостями дуплексива. «Оскільки ознака, названа дуплексивом, може бути обмежена в часі або ж здатна проявлятися з різним ступенем інтенсивності, то цілком коректно, наприклад, речення: «*Костюм він одягнув м'ятим*» – при неможливості «*Костюм він одягнув синім*».

За семантикою «вторинного предиката» (дуплексива), який репрезентує статичні ситуації, можна виділити шість її типів.

1. Ситуація зовнішньої характеристики суб'єкта

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за формою, структурою, кольором, зовнішнім виглядом тощо. Дуплексивний предикат виражається здебільшого якісними прикметниками або субстантивними прийменниково-відмінковими формами. Суб'єкт – носій ознаки, виражений іменниками – назвами істот (для односуб'єктних моделей) і будь-якими субстантивними компонентами у двосуб'єктних конструкціях: *Тільки чоловік мій куди далі, то все хмурніший ходить; Андрійко село оббіжить – вернеться червоний, сміючися, пустуючи...* (З тв. Марко Вовчок); *Дитину тричі пронесли голою через розріз, зроблений в живому дереві* (Г.Маковій); *Малюють діти сонечко червоним, жовтим, оранжевим* (З розм.); *Ріта уявляла собі польське село у відродженій батьківщині з будиночками під бляхою, з зеленими верандами, з лікарнею посередині села, з двоповерховою світлицюю, з електрикою по хлопських хатах, з дитячим садочком, з виховательками в білих халатах* (І.Вільде).

2. Ситуація внутрішньої характеристики суб'єкта

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за внутрішніми властивостями, рисами характеру, його звичками тощо.

Суб'єкт – завжди істота. Предикат репрезентований ад'єктивними формами типу *скромний, спокійний, добрий, розумний* тощо, а також субстантивами з виразною оцінною семантикою – бо-

ягуз, ідеаліст, скептик, невдаха і под. Напр.: *Живе вона в мене веселенька собі* (Марко Вовчок); *Я щасливий, що ти навіть без батькового піклування зростає розумницею* (Ю.Збанацький); *Виріс [Рустем-паша] такий лютий, що коли його вкусив султанський кінь, він укусив коня!* (П.Загребельний); *Гамлета всі грають по-різному – молодим, і не зовсім, скептиком і романтиком, ідеалістом і циніком...* (З журн.); *Славка всі без винятку вважали за невдачу* (І.Вільде); *І те обцинне «ми» зробило стадо первісне людьми* (Г.Калужна).

3. Ситуація кваліфікації

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за професією, родом занять, соціальним статусом, сімейним становищем.

Суб'єктом виступає іменник, що називає особу. Предикат репрезентують власні імена, а також іменники типу *господар, приятель, інженер, помічник, вдова, сирота, зять* і под. та прикметники типу *жонатий, незаміжня* тощо. Напр.: *Батька-матері не знаю: сиротою зростає я, при чужині, у людях* (Марко Вовчок); *Люд увесь в тім краю мусив узнавати його за пана* (Леся Українка); *От і багатий пан сеї палати помер і лишив молоду, гарну жінку печальною вдовицею* (К.Попович); *Батько хоче віддати йому се село в заряд і буде дуже рад бачити сина відразу жонатим* (І.Франко).

4. Ситуація вказівки на віковий статус суб'єкта

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за віком.

Суб'єкт – завжди істота (людина або тварина). Предикат виражений здебільшого прикметниками типу *маленький, молодий, старий, дорослий, чотирилітній* тощо, іменниками *хлопчик, дівчинка, підліток, дід, бабуся, дитина* та ін.: *І померла в гризоті вона молодою, залишився назавжди без матері я* (Д.Павличко); *Моя мати вмерла і покинула мене маленькою* (І.Нечуй-Левицький); *Зате Бронко міг би без великої напруги фантазії уявити собі Юлька чотирилітнім хлопчиком з золотистою гривкою над небоподібними очима; – Що ж, Леоне, я тебе знаю ще хлопчиськом* (З тв. І.Вільде); *Її [валіде] привезено в гарем шах-заде Селіма теж дівчиськом* (П.Загребельний); *І пригадуєш собі мене ще маленькою панночкою* (І.Франко).

Якщо суб'єкт – назва тварини, то предикат може виражати вік лексично, за допомогою слів типу *кошеня, ведмежа, лоша* і под. Напр.: *Василько пригадав, як вперше знайшов Мурку кошешком у густій траві* (Г.Тютюнник); *Буланого Іван пригадує ще лошатком* (Ф.Бурлака).

5. Ситуація з квантитативним значенням

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за кількісною ознакою (порядок при лічбі, місце в ряду тощо).

Суб'єкт пропозиції – як істота, так і неживий предмет. Предикат виражений прикметником з кількісним значенням (*перший, другий... останній*) або числівником *один*: – *Чого ж ти сидиш тут одна, коли подружки твої он де гуляють* (Панас Мирний); *Степана покликали першим* (Г.Тютюнник); *Олеся понесли останнім* (В.Підмогильний); *Перших вивели моїх синів...* (М.Вовчок); *Хіба цього не досить, щоб визнати цього чоловіка другим у світі?* (П.Загребельний).

При вживанні компонента з кількісним значенням у ролі дуплексива він зберігає значення числової характеристики, вказуючи на порядок при лічбі. Однак належить ця кількісна характеристика не тільки предмету, але й дії, тобто у цих компонентів відбувається суттєве функціональне зрушення, яке супроводиться певними змінами у значенні слів. Характеризуючи суб'єкт, компонент з кількісним значенням вказує на місце предмета в ряду інших, однак уже неоднорідних з ним предметів. Одночасно пояснюючи дієслово, дуплексив з кількісним значенням означає порядкове місце однієї дії щодо іншої дії, тобто вказує на черговість дій.

6. Ситуація власне стану суб'єкта

Семантика ситуації: характеристика суб'єкта за його настроєм, самопочуттям тощо.

Суб'єкт – істота, предикати репрезентовані атрибутивними формами, які виражають психічний чи фізичний стан людини (*сумний, веселий, здоровий, голодний, п'яний, живий, мертвий, поранений* та ін.), або ж прийменниково-відмінковими формами, що здебільшого легко трансформуються в прикметники чи дієприкметники (*в гніві = розгніваний, в смутку = засмучений, в радості = радісний*).

Предикати стану можна розділити на такі дві групи:

а) із значенням фізичного стану суб'єкта, як-от: *Чотири квадриги коней вже лежать убиті; Ми часто бачили батька п'яним; Царя везуть на колісниці мертвим* (З тв. О.Довженка); *Лягала молодь у труну жива...* (Леся Українка); *Роксолана не уявляла козаків живими; Султан не звик бачити свою Хуррем недужою і якось не вмів уявити себе коло неї у такому стані; Султан не міг дозволити, щоб жінка бачила його сплячим* (З тв. П.Загребельного).

У ролі суб'єкта в двосуб'єктних конструкціях можуть уживатися й іменники, що означають неживі предмети, тоді предикат виражає фізичний стан предмета: *Значить, Марина верталась, коли збіжжя немає, й хату кинула розчинену* (Панас Мирний); *І ніхто вже не пам'ятає той*

курінь *молодим*; *Саме цієї миті рипнули двері – я лишив їх незав'язаними – і на порозі став Калінкін* (З тв. Г.Тютюнника).

б) із значенням психічного стану суб'єкта: *Зневажений, покривджений лежав я...* (А.Кримський); *Ібрагім почував себе так само зганьбленим, як тоді...* (П.Загребельний); *Інеса враз відчула себе дуже і дуже стомленою* (Ю.Збанацький); *Хлопці очевидно почували себе винними* (І.Вільде); *Він стояв замислений і ніколи не почував себе таким безсилим, нікчемним і нещасним* (В.Підмогильний).

Значення стану – це предикативна ознака, що виявляється в певний проміжок часу (у цих випадках – одночасно з дією першої пропозиції). Значення стану дуже близьке до значення внутрішньої характеристики суб'єкта. Услід за Т.В.Булыгіною розмежуємо їх за ознакою статичності/динамічності: «Загальною особливістю предикатів, які ми відносимо до «предикатів стану», є те, що вони описують не властивості, а явища. Інтуїтивно стан сприймається як щось більш зовнішнє щодо суб'єкта порівняно з його властивостями. На відмінну від «характеризуючих» предикатів, які приписують предмету певну якість, що відрізняє його від інших предметів цього ж роду, предикати стану описують тимчасові «етапи» існування предмета (особи), надаючи йому як індивідууму ознаку, актуальну для цього відрізка часу (чи декількох часових відрізків), а отже ознаку змінну, «випадкову» [2, 33].

Таким чином, основними класами ситуацій, найменованих дуплексивами як вторинними предикатами, є такі значення: зовнішньої характеристики суб'єкта, внутрішньої характеристики суб'єкта, кваліфікації, вікового статусу, квантитативної ознаки і власне стану суб'єкта. Різноманітні обставинні та інші відтінки значень, які вбачають у дуплексиві, не є компонентом семантичної структури самого дуплексива, а становлять відношення між пропозиціями.

Комунікативна особливість речень-висловлень з дуплексивними компонентами у тому, що ситуація, представлена основним предикатом і оформлена як суб'єктно-предикатна структура, не несе головного семантичного навантаження. Актуалізованими є саме вторинний предикат і ситуація, яку він репрезентує.

Список використаних джерел

1. Бабина Т.П., Белошапкова В.А. К вопросу о семантическом субъекте / Т.П. Бабина, В.А. Белошапкова // ФН. – 1984. – №1. – С. 29-34.
2. Булыгина Т.В. К построению типологии предикатов в русском языке / Т.В. Булыгина // Семантические типы предикатов. – М., 1982. – С.7-85.
3. Кульбабська О.В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія / О.В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 672 с.

Анотація. У статті розглянуто типологію ситуацій, репрезентованих дуплексивом як вторинним предикатом. Акцентовано увагу на семантиці предиката другої пропозиції і семантиці ситуації, актуалізованої у реченні-висловленні.

Ключові слова: ситуація, дуплексив, вторинний предикат, предикатема, пропозиція, суб'єкт, актуалізація.

Summary. The typology of situations represented by dupleksyv is considered in the article. The speaker that creates expression to reflect a fact or situation of reality in the speech activity provides a choice of syntactic structure its "model" and chooses syntaxemes for its completion. Doubtless today is the fact that the most structurally simple sentence is semantically nonelementary. Such sentence contains information about two or more situations, one of which has a predictive design (primary predication), the other (others) is represented with nonpredicative structure (secondary predication) that can be easily transformed in the subject-predicative model. Predicate and subject outline semantic contour of the sentence.

Secondary predicate and the situation that it represents are in particular actualized. Since traditionally aspects of reality characterize both static and dynamic, the analysis shows that the situations that indicate dupleksyv component belong to static. Main classes of situations naming dupleksyvs as secondary predicates are the following values: external characteristics of the subject, internal characteristics of the subject, qualifications, age status, quantitative characteristics and the actual condition of the subject. A variety of adverbial and other shades of meaning seen in dupleksyv is not a component of the semantic structure of the dupleksyv but makes the relationship between the proposals. Communicative feature of sentences-statements with dupleksyv components means that the situation represented the main predicate and framed as subject-predicate structure doesn't carry the main semantic load. Secondary predicate and the situation that it represents are in particular actualized.

Key words: situation, dupleksyv, secondary predicate, predykatema, proposition, subject, actualization.

Отримано: 16.02.2015 р.